

PREOCUPĂRI ALE „ASTREI“ ȘI ACADEMIEI ROMÂNE PENTRU PUBLICAREA DOCUMENTELOR REFERITOARE LA ISTORIA POPORULUI ROMÂN

de
MIHAI RACOVIȚAN

La începutul secolului al XIX-lea, datorită strălucitei activități desfășurate de Școala Ardeleană în domeniul istoriei, dimensiunile istoriei românilor, reflectate în istoriografie, sînt de fapt cele ale națiunii. Îndeosebi deceniul patru al secolului trecut, însemnat și pentru istoria noastră politică prin afirmarea ideii de unire națională, aduce cu sine valorile noii istoriografii. Prin lucrările sale, Aron Florian este un precursor al unirii românilor într-un singur stat. Noua istoriografie se afirmă deplin cu Mihail Kogălniceanu care, prin *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens* (1837), încearcă o istorie a tuturor românilor. Cu A. T. Laurian și N. Bălcescu, promotorii *Magazinului istoric pentru Dacia*, cercetarea istoriei naționale ia un avînt considerabil; prin opera celui de al doilea, *Istoria românilor din Ardeal la 1848*, istoria Transilvaniei își capătă locul pe care l-a avut în fluxul istoriei românești¹.

O puternică afirmare a conștiinței naționale a poporului român stimulează în mod necesar dezvoltarea culturii după unirea Principatelor. Această dezvoltare are loc în condițiile consolidării interne a noului stat, ale afirmării lui hotărîte pe plan extern, după 1877 ca stat independent, ale înnoirilor sociale și instituționale de tip modern săvîrșite atunci. Ea stă de asemenea sub semnul luptei pentru desăvîrșirea unității de stat.

Pe acest teren solid își desfășoară „Astra” preocupările sale pentru studierea istoriei poporului român. Prin proiectele făurite în cadrul secției istorice a asociației transilvănene și prin studierea organizată a unor capitole din trecutul poporului, constituie un suport teoretic al luptei politice a românilor în a doua jumătate a sec. al XIX-lea și la începutul secolului nostru.

---

¹ N. Bălcescu, *Opere*, tom. I, partea a II-a, ed. C. Zane, București, 1940, p. 99—108; 125—131; P. P. Panaitescu, *Contribuții la o biografie a lui Nicolae Bălcescu*, București, 1923.

Organul care cuprinde într-o sferă largă de preocupări activitatea cultural-științifică a „Astrei” este revista *Transilvania* (Foaia Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român). În cea mai mare parte însă, ea cultivă știința istorică. Ideea în jurul căreia se desfășoară activitatea revistei pe terenul istoriei este stringerea la un loc a materialului documentar necesar pentru scrierea unei istorii naționale a poporului român. Sub titlul *O națiune fără istorie este moartă*, *Transilvania* subliniază că „între armele moderne ce le vedem uzitate la toate popoarele culte în apărarea lor istoria națională ocupă primul loc, aceasta este lancea și scutul lor și cu această armă trebuie să se apere și românul dacă crede și dorește realizarea aspirațiilor sale”². Reiese limpede rîvna cu care-și începea „foaia asociațiunii” drumul investigației istorice pentru cercetarea trecutului. Istoria Transilvaniei, pînă atunci falsificată și profanată, nu de către români, pentru că lor nu le era îngăduit nici a o scrie, nici a o învăța, trebuia să fie scrisă din nou, de către reprezentanții lor cei mai autorizați, cu documente autentice și completată cu faptele acelor ce constituiau partea cea mai însemnată a populației și cu cele mai multe sarcini fiscale și militare.

Concepția care străbate conținutul revistei, pe toată durata apariției sale, este expusă în articolul *Culegere de documente istorice*, apărut în primul număr, scris de G. Barițiu, care-i va dirija timp de un pătrar de veac activitatea pe terenul istoriei.

Cu privirea mereu ațintită spre „fîntînile curat moldo-românești de la București și Iași”, *Transilvania* publică informații ample asupra *Tezaurului de monumente istorice* al lui Papiu Ilarian, asupra *Arhivei istorice a României*³, prefetele și sumarele, cu constatarea că „avem material destul de bogat... din care să se umple mulțimea lacunelor, să se coregă părțile falsificate de străini, să se amplifice și limpezască pe cît le avem”⁴.

Trebuie subliniată cu precădere activitatea istoriografică a trei personalități remarcabile ale „Astrei” care, prin munca lor laborioasă, impun istoriografia pașoptistă, cu pronunțat țel național, definită prin A. Florian, M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, A. T. Laurian. Este vorba de T. Cipariu, Al. Papiu Ilarian și G. Barițiu, în jurul cărora se vor grupa istorici din ce în ce mai numeroși. Un cărturar de talia și prestigiul lui Cipariu se afirmă de la început și în istoriografie, fiind printre primii care acordă atenție răscoalei lui Horea și, paralel, documentației istorice. A publicat *Acte și fragmente latine românesce pentru istoria besericei romane mai alesu unite. Edite și adnotate*, Blasiu, 1855, în care, alături de publicarea unor importante izvoare istorice, Cipariu arată interese noi de istorie politică, socială și economică.

² *Actele privitoare la urzirea și înliințarea Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, p. 34.

³ *Transilvania*, 1868, nr. 12 p. 272; nr. 18, p. 422—423.

⁴ *Ibidem*, nr. 18, p. 422.

Aktivitatea lui este completată și mult lărgită de preocupările istorice ale lui Al. Papiu Ilarian, autorul *Istoriei românilor din Dacia Superioară*, vol. I—II și de ale lui G. Barițiu, istoricul unor momente importante din trecutul poporului român, ca: răscoala de la Bobîlna, Ioan Corvin de Hunedoara, reforma în Transilvania, Avram Iancu, încoronate de valoroasele *Părți alese din istoria Transilvaniei. Pe două sute de ani din urmă*, vol. I—III. Cei doi au adus o contribuție majoră la înțelegerea istoriei Transilvaniei, medievală și modernă, arătând aportul Transilvaniei la istoria unitară a poporului nostru. Cu ei istoriografia transilvăneană progresează substanțial atât prin lărgirea preocupărilor, cât și prin concepția lor istorică ce vedește o nouă optică pozitivă în aprecierea epocii răscoalelor țărănești, a evenimentelor revoluționare. Continuând cele mai bune tradiții ale iluminismului, ei se apropie de studierea vieții și luptei poporului, acordând un spațiu sporit vieții economice și sociale, problemelor de cultură. Pe urmele lor se vor înscrie numeroase inițiative istorice; le vor înscrie ei înșiși în Academia Română, în secția istorică a acesteia, devenită un centru de prim plan al activității istorice de pe teritoriul locuit de români.

Sub titlul *Despre istoria Transilvaniei după com. Emeric Mikó*, Barițiu publică, începând cu numărul 9 al *Transilvaniei* din 1868, o suită de articole care schițează cadrul general în care urmează a se scrie istoria Transilvaniei. Subliniind că „despotismul de acasă” a împiedicat pe cronicari și istorici să „consemneze și faptele păstrate în această țară, încă și de poporul românesc... în cursul tuturor secolelor și în mînia tuturor legilor de proscricțiune”⁵, Barițiu adresa istoriografilor români ardeleni rugămîntea să continue pe calea aleasă, „profesori și neprofesori să adune materialuri, să scrie compendii pentru școli mici și mari, să îndemne în tot timpul și în tot locul la îmbrățișarea și cultivarea istoriei transilvane”⁶. Această operă o considera de mare importanță și de stringentă actualitate, întrucît „toți cîți se ocupă cu lectura istoriilor patriei scrise pînă acum, în oricare limbă, vor fi observați ca și noi că la anumite timpuri și locuri ți se pare ca și cum poporul românesc ar fi dispărut de pe scenă pentru că, despre el nu se mai scrie nimic, nici de bine nici de rău. Lacunele de natura aceasta sînt foarte periculoase”⁷.

În fața acestei situații Barițiu își pune nădejdea în colecțiile de documente astfel că, începînd cu numărul 4 al primului an, *Transilvania* publică la rubrica CLIO repertoriile de documente din *Diplomatariul* lui Iosif Keményi⁸, care conțin informații valoroase despre *blacci, vlachi, valachi*, începînd din sec. al XI-lea pînă în sec. al XIX-lea, cele mai importante documente din această colecție fiind cu-

⁵ *Ibidem*, 1868, nr. 9, p. 206—207.

⁶ *Ibidem*, nr. 12, p. 270.

⁷ *Ibidem*, nr. 1, p. 11.

⁸ Documentele apar sub titlul *Extractus Memorabilium in Lexicone Rerum Transilvanicarum Eruditissimi viri Illustrissimi. D. Comitibus Iosep Keményi, sub voce Valache, Tomo III, Q-Z-Contentorum.*

prinse sub titlul de: *Series vajvodarum Transilvaniae, Keneziatuș, Kas-tra* etc.

An de an, revista publică documente de tot felul, mai ales docu-mente privitoare la existența românilor din Transilvania din vechime, instituțiile românești, răscoalele țărănilor din evul mediu, cea din 1784, revoluția din 1848—1849, cronici ș.a.m.d. Întilnim în paginile ei docu-mente privitoare la alungarea românilor transilvăneni de pe moșiile lor în sec. al XVIII-lea, documente despre exilarea germanilor austrieci în Transilvania, despre iezuiții din Transilvania, excerpte din *Historia rerum Transilvanicarum* pe anii 1663—1673 a lui Ion Bethlen, fragmente din *Cronica* lui Mihail Cserei, părți din *Cronica lui Anonimus*, recen-zii și comentarii asupra lucrării *Răscoala lui Horia* a lui D. Teleki, asupra lucrării lui Rössler, *Römische Studien*, se scriu articole de po-lemică în care sînt combătute tezele lui Sulzer, Wattenbach, Bauer și alții. Sub titlul *Din pomelnicul martirilor* se dau informații asupra celor căzuți la 1848—1849, se publică materiale privind istoria regimentelor grănicerești, articole despre *Revoluțiunea lui Horea și Cloșca din 1784*, *Ioan Corvin de Hunedoara. Originea, genealogia, faptele sale imor-tale* ș.a.

Istorici și oameni de cultură, ca Ioan V. Russu, Șt. Moldovan, I. Șterca Șuluțiu, Aron Densușianu, Iosif Hodoș, I. Antonelli, Teofil Frîncu, T. Păcățian, N. Togan, Silvestru Moldovan, Ion Lupaș, S. Dragomir — alături de G. Barițiu — susțin în permanență partea istorică a revis-tei, domeniu în care are cea mai de seamă contribuție.

Strădania cea mare a revistei este de a da românilor transilvăneni o istorie adevărată. Sub titlul *Către istoricii și către toți bărbații de știință membri ai Asociațiunii transilvane române*, revista cheamă, în 1876, pe toți „istoricii noștri să lucreze cu puteri încordate la culege-rea de documente și compunerea istoriei critice a națiunii și patriei noastre. Iar pe noi toți la lectura și studiul ei în toate perioadele sale”⁹. În scopul scrierii istoriei adevărate, revista îndeamnă la căutarea per-manentă de documente, inscripții antice, latine și grecești pe monu-mente de piatră, bronz, table cerate pe ziduri, din care adesea se re-varsă lumina admirabilă peste întunecimea secolelor”.

În această epocă se menține viu interesul pentru editarea unei do-cumentății istorice vaste prin *Tezaurul de monumente istorice pentru România* (1864), al lui Al. Papiu Ilarian — realizat la nivelul întregii țări și prin numeroase alte publicații datorate lui Ioan și Ilarion Puș-cariu, Ioan Mihali etc. Prin *Tezaur* . . . , Ilarian a pus la îndemîna unui larg cerc de cercetători izvoare necunoscute sau complet uitate, folo-sibile și astăzi.

Cu prilejul adunărilor generale ale „Astrei” sînt prezentate „di-sertații” istorice ce evocă timpurile lui Gelu și Dragoș, evenimentele mărețe din epoca lui Mircea, Ștefan, Mihai Viteazul, sînt aleși ca mem-

⁹ *Transilvania*, 1876, nr. 13, p. 254.

bri ai asociației valoroși istorici de peste munți, se accentuează importanța pe care o are pentru poporul nostru studiul trecutului glorios.

Istorici de seamă ca Iosif Hodoș, Șt. Moldovan, Silvestru Moldovan, I. Sîrbu, A. Bunea, N. Togan, D. Onciul, T. V. Păcățian, N. Densușianu, V. Pârvan, I. Bogdan, I. Lupaș, S. Dragomir — al căror larg orizont cultural-științific poartă amprenta „Astei” —, întregesc cu contribuții masive și originale dimensiunile științei istorice românești. Istoriografia transilvăneană înregistrează acum câteva indiscutabile izbînzi prin N. Densușianu cu *Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria 1784—1785* și nu mai puțin prin lucrările lui A. Bunea despre Inocențiu Micu, Petru Pavel Aron și Dionisie Novacovici, monografiile realizate pe multiple planuri: economic, social, politic și cultural, fundamentale și azi pentru înțelegerea istoriei Transilvaniei. Alături de ele menționăm laborioasa activitate istorică datorată lui Ioan V. Rusu, cu al său *Compendiu de istoria Transilvaniei*, N. Tincu-Velia, Patriciu Dragalina, Andrei Bârseanu, Gh. Popovici, Iosif Hodoș, Vincențiu Babeș, Atanasie Marienescu ș.a. Transilvania a dat culturii românești savanți de talia marelui slavist Ioan Bogdan, pe un remarcabil istoric al culturii, G. Bogdan-Duică și pe monograful lui Mihai Viteazul, istoricul Ioan Sîrbu.

Cu toate opreliștile impuse de autoritățile austro-maghiare, istoriografia ardeleană n-a putut fi împiedicată să înscrie, printre temele ei fundamentale, istoricul luptelor naționale ale românilor transilvăneni. Cu precădere a fost tratată istoria secolului al XVIII-lea, secol în care se pun temelile și ia avînt lupta națională. Relevăm în acest sens monografiile lui A. Bunea¹⁰ care, în ciuda unor limite datorate unei viziuni confesionalizante și unei exagerări a rolului factorului cultural în istorie, reprezintă o contribuție valoroasă la istoria Transilvaniei și pot fi și astăzi uzitate.

Anii care preced realizarea unității naționale aduc în istoriografie prezența lui Ion Lupaș și Silviu Dragomir, cercetători care abordează — la nivelul științei istorice europene — teme ce pun în valoare lupta populației românești din Transilvania pentru eliberarea națională și dreptate socială. Ei vor lumina momente din lupta politică a românilor transilvăneni în timpul *Supplexului* (1791) și vor cerceta situația românilor de pe Pământul Crăiesc.

Tot în astfel de problematici, care părăsesc însă granițele secolului al XVIII-lea cu luptele sale naționale, istoriografia ardeleană se oprește la momente nu mai puțin importante pentru unitatea românilor.

I. Sîrbu tratează istoria unirii țărilor române sub Mihai Viteazul (*Istoria lui Mihai Viteazul*, vol. I—II, București, 1904—1907). Sînt studiate instituțiile vechi românești, ale căror origini și începuturi fac dovada unei evoluții istorice identice a celor trei țări române. Dimitrie Onciul¹¹

¹⁰ A. Bunea, *Episcopul Ioan Inocențiu Micu-Klein (1728—1751)*, Blaj, 1900; *Episcopii Petru Pavel Aron și Dionisiu Novacovici (1751—1764)*, Blaj, 1902.

¹¹ D. Onciul, *Originile Principatelor române*, București, 1899.

și Ion Bogdan¹² au cercetat problema statelor feudale românești, întemeiate pe realități social-politice ce sînt identice în ținuturile românești de o parte și de alta a munților Carpați. O organizare socială străveche a menținut cadrul în care românii transilvăneni și-au putut exercita dreptul lor propriu și în condițiile stăpînirii străine. Negarea acestei realități în mod tendențios a permis istoricilor români studierea situației speciale a românilor în funcție de poziția lor administrativ-politică în cadrul voevodatului Transilvaniei. Trecutul istoric a fost supus unor cercetări de o amploare și erudiție fără precedent. Într-adevăr, după 1860, pînă la 1919, istoriografia s-a dezvoltat, atingînd în ajunul desăvîrșirii unității politice o consacrare europeană deplină. Arhive întregi fuseseră puse în circulație prin monumentale colecții de documente. Cercetări monografice fixau terenul solid al cunoașterii istorice în probleme capitale ale istoriei noastre.

După acțiunea *Memorandului* (1892—1894) și în primul deceniu al secolului al XX-lea — perioadă care se caracterizează prin revirimentul vieții politice a românilor transilvăneni —, secția istorică își intensifică activitatea. Ea inițiază întocmirea unui lexicon toponomastic românesc al tuturor ținuturilor locuite de românii din Transilvania și Ungaria, în scopul de a conserva, etimologic și istoric, monumentele toponomastice românești în integritatea lor, avînd în vedere legiuirile de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, menite să șteargă orice urmă străveche a denumirilor de localități din Transilvania. Ideea este aprofundată în ședința secției din 7 iulie 1902, în care se subliniază necesitatea unui dicționar toponomastic — geografic românesc deoarece, arăta referentul secției istorice, Vasile Goldiș „O bună parte din istoria noastră zace învăluită în numele de localități și este timpul suprem ca cea mai înaltă instituție culturală a noastră, Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român, să ia în mîinile sale viguroase opera adunării la un loc a numelor de localități pe teritoriul locuit de români în Ungaria și Transilvania”¹³.

Ceea ce preocupa într-o foarte mare măsură era o istorie a românilor din Transilvania și Ungaria, din vechime pînă în contemporaneitate, scrisă anume pentru popor. Pentru realizarea acestei istorii populare, în ședința secției din 30 mai 1907 sînt desemnați Silvestru Moldovan, Nicolae Togan, V. Păcală. Se preconizează cercetarea bibliotecilor care dețineau documente și scrieri referitoare la istoria românilor, se intervine pe lîngă Academia Română ca aceasta să cedeze „Astrei” colecții de acte și documente privind Transilvania.

Concomitent istoricii români ardeleni își întetesc strădaniile în cercetarea istoriei poporului. T. V. Păcățian a tipărit *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, între 1902—1915, în opt volume. Silviu Dragomir a scris *Despre trecutul ro-*

¹² I. Bogdan, *Originea voevodatului la români*, București, 1902; *Despre cnejii români*, București, 1903 etc.

¹³ Arh. St. Sibiu, *fond Astra*, dos. 1902, nr. 570.

mânilor pe pământul crăiesc, iar Ion Lupaș, Mitropolitul Andrei Șaguna, monografie istorică (1909), apoi și una despre Mitropolitul Sava Brancovici; în *Analele Academiei Române* a publicat studiul *Principele ardelean Acațiu Barcsai*.

Tot în legătură cu preocupările privind istoria poporului român, „Astra” a urmărit, încă de la întemeierea sa, să înființeze un muzeu istoric al românilor din Transilvania și Banat. Obiectiv realizat cu multă trudă și pasiune în 1905, el a încununat o luptă constructivă îndelungată, constituind imaginea fidelă a strădaniilor și năzuințelor poporului român pentru o viață națională independentă.

Pe de altă parte, teritoriile românești aflate sub stăpînirea habsburgică și austro-ungară au constituit dintotdeauna un rezervor de forțe intelectuale pentru România veche. Carpații au fost martori ai revărsării continue a unor generații de intelectuali care, găsind aici cîmp liber de manifestare, au desfășurat o activitate multilaterală în slujba idealului național, îndeosebi pe terenul culturii. În această acțiune de mare cuprindere se înscrie la loc de frunte activitatea Academiei Române, printre promotorii și lucrătorii căreia se înscriu și marii cărturari ardeleni. Academiei Române, în afara preocupărilor științifice, i-a revenit pentru multă vreme și sarcina să contribuie la menținerea și dezvoltarea ideii unității poporului român prin mijlocirea cultivării limbii și literaturii naționale, precum și prin cercetarea istoriei românilor și a pământului locuit de ei.

Concepută ca o instituție a întregului popor român, întemeiată pe același concept de unitate culturală și solidaritate națională cum fusese plămădită și „Astra” care-i servește ca model de organizare, Societatea literară română din București (1866), care va deveni în 1867 Societatea Academică Română, iar în 1879 Academia Română, va fi organul suprem care polariza în jurul său cărturarii din toate provinciile românești.

O activitate marcantă în slujba ideii de unitate politică desfășoară din 1869 secția istorică-arheologică, avînd în frunte la început pe George Barițiu ca președinte. Stringînd în jurul său istorici ca Al. Papiu Ilarian, M. Kogălniceanu, Al. Odobescu, N. Densușianu, Gr. Tocilescu, A. D. Xenopol, D. A. Sturdza, V. A. Urechia, Eudoxiu Hurmuzaki, B. P. Hașdeu, I. Bogdan, V. Pârvan, N. Iorga, I. Lupaș, S. Dragomir, G. Giurescu, secția istorică va fi organul de specialitate care, continuînd ideile cronicarilor din secolele XVII—XVIII și ale „Școlii Ardelene”, va crea o operă vastă în sprijinul idealului național. Timp de aproximativ 40 de ani secția istorică s-a afirmat în fruntea Academiei Române, aducînd contribuții remarcabile la cunoașterea trecutului și la dezvoltarea sentimentului național. Comunicările și dezbaterile, lucrările și publicațiile sale îmbrățișează trecutul întregului popor român.

După cum am mai arătat, primul președinte al secției — avînd pe Iosif Hodoș vicepreședinte și pe N. Ionescu secretar — a fost G. Barițiu. Lucrările secției s-au concentrat în acești ani îndeosebi asupra editării operelor lui Dimitrie Cantemir. În 1875 Ion Ghica a propus să se efectueze traducerea „tuturor părților care se referă la istoria și geo-

grafia țărilor și națiunii române, începînd cu autorii bizantini¹⁴, iar în 1878 secția a dezbătut lucrarea lui N. Densușianu *Istoria revoluțiunii lui Horia* și s-a hotărît ca autorul să fie sprijinit, în vederea lărgirii documentației, în arhivele din Transilvania și Ungaria¹⁵.

Societatea Academică Română a dat o mare importanță istoriei, ceea ce corespunde însăși necesităților națiunii și ale statului român, devenit în acest timp independent și care urmărea, în chip firesc, desăvîrșirea unității sale naționale. Nu este deci întîmplător faptul că în *Analele Societății Academice Române* preponderența au avut-o lucrările din domeniul istoriei, nici numărul de zece membri la care ajunsese secția istorică.

Preluînd tradiția publicării izvoarelor istorice naționale, inițiată de N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, T. Cipariu, A. T. Laurian etc., membrii secțiilor istorică și literară au publicat, începînd din 1871, colecții mari de documente. Activitatea științifică și editorială a Academiei Române a cuprins toate genurile izvoarelor istorice, ceea ce-i conferă un loc de cinste în istoriografia europeană. Al. Odobescu, Gr. Tocilescu și V. Pârvan au colaborat la marea colecție *Corpus inscriptionum latinarum* a Academiei de Științe din Berlin, publicînd inscripții latine de pe teritoriul Daciei romane în vol. III (4 tomuri). Necesitatea publicării izvoarelor istorice a înțeles-o foarte bine D. A. Sturdza, el mobilizînd oamenii de știință ai vremii pentru a srtînge și edita izvoarele istorice referitoare la trecutul poporului nostru.

Un mijloc eficace, care a contribuit la stringerea materialelor și pregătirea sistematică a bazei documentare, au fost misiunile științifice în străinătate, organizate de Societatea Academică și de Academie. Hașdeu a fost trimis în Galiția (1876), unde a copiat multe documente polone și slave. În 1877 Tocilescu a cercetat biblioteci din Rusia, aducînd în copii materiale foarte importante despre activitatea lui D. Cantemir. I. Bianu a cercetat arhiva Vaticanului și bibliotecile din Milano; tot el a strîns din Zolkiev (Galiția) și Nieswiez (Lituania) documente rămase de pe urma exilului în Polonia a mitropolitului Dosoftei. Al. Odobescu (1878) și N. Iorga (1897) au explorat multe izvoare diplomatice (documente) primul la Paris, al doilea în bibliotecile din Berlin, Viena etc. cercetările lor au fost puse la îndemîna istoricilor în colecția Hurmuzaki și în diferite rapoarte academice¹⁶.

Munca de editare a izvoarelor narrative a început în 1871 prin Laurian. Au fost publicate operele lui D. Cantemir, în opt volume (1872—1901)¹⁷. V. A. Urechia a editat operele lui Miron Costin (2 vol. 1866—

¹⁴ *Analele Societății Academice Române*, VIII, p. 32—33.

¹⁵ *Ibidem*, XI, Secțiunea I, p. 211.

¹⁶ Un practic ghid informativ e *Catalogul publicațiilor Academiei Române, 1867—1937*. I. Cronologic, II Alfabetic, București, Academia Română, 1937, 214 p.

¹⁷ *Descriptio Moldaviae*, 1872, vol. I, textul latin, și vol. II, cu traducerea românească (1875), ambele îngrijite de Papiu Ilarian. Vol. III și IV, cu paginația în continuare, *Istoria Imperiului Otoman* (1876), traducere de Iosif Hodoș etc.

1888) și a cronică clucerului Dumitrache¹⁸. Ion Bogdan a publicat cronicile lui Eftimie, Macarie și Azarie.

Publicarea izvoarelor diplomatice (documente istorice) a început a se face științific prin munca lui E. Hurmuzaki. El a copiat din bibliotecile Vienei documente publicate în primele volume (14 tomuri) ale colecției care-i poartă numele. Colecția a continuat cu colaborarea lui Odobescu, N. Densușianu, N. Iorga, I. Bogdan etc., unele volume cuprinzând și izvoare interne: acte, socoteli, scrisori ale Bistriței, Brașovului, Sibiului (publicate de Iorga) și documente slave (publicate de I. Bogdan). Totalul colecției — 22 volume, 43 tomuri.

Pe cîmpul adunării și publicării izvoarelor lingvistice au lucrat cu spor și competență B. P. Hașdeu și I. Bianu. Cele trei volume din *Cuvinte din betrani (1878—1881)* au fost premiate de Academie. Textele publicate de I. Bianu (*Psaltirea Scheiană*, 1889; *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei, 1887; cele patru volume ale colecției *Texte de limbă din sec. XVI*) folosesc pentru reconstituirea istoriei culturale a patriei noastre.

Grija adunării, editării și interpretării inscripțiilor feudale: însemnări săpate în piatră, pe obiecte de artă metalice, însemnări scrise marginal pe vechi manuscrise și tipărituri, s-a manifestat în Academia Română, pentru prima dată, în ședința din 16 martie 1888, cînd episcopul Melchisedec Ștefănescu a făcut propuneri concrete privitoare la inscripțiile de pe monumentele religioase și obiectele de cult din metale prețioase. Practic, Simion Floarea Marian a publicat inscripții de la diferite mănăstiri, iar Secțiunea istorică a Academiei inscripții de pe monumente și obiecte de artă din București, dintre anii 1395 și 1800¹⁹.

Simion Floarea Marian s-a ocupat și de izvoarele etnografice și folclorice, rezultînd mari monografii: *Nunta la români*, 1890; *Nașterea la români*, 1892; trei volume despre *Sărbătorile la români*, 1898—1901 etc. În 1907 a luat ființă colecția *Din viața poporului român* (40 volume, 1908—1913). Mai tîrziu I. Bianu și Sextil Pușcariu s-au gîndit și la un organ periodic științific pentru interpretarea izvoarelor folclorice — acesta a fost *Anuarul Arhivei de folclor*.

Cucerirea independenței de stat a României la 1878 a determinat transformarea Societății Academice Române într-o instituție de stat — Academia Română —, capabilă să îmbrățișeze toate ramurile preocupărilor culturale ale poporului român. Problemele culturii și istoriei naționale s-au bucurat tot timpul, pînă la 1918, de o prioritate necontestată. Lupta dusă de Academie în această direcție a fost consecventă și fecundă. Pe lîngă vechii membrii ai Societății Academice, chemați în 1866 să reprezinte provinciile românești din Imperiu, sînt aleși — ne referim la istorici — după 1878 ca membri activi, Ion Bianu, Andrei Bârseanu, Augustin Bunea, Ion Lupaș, Alexandru Lapedatu etc. Academia Română numără printre președinții săi pe G. Barițiu, ales la 24 martie 1893. Activitatea înaltului for cultural-științific al românilor se in-

¹⁸ Numită de editor, impropriu, *Istoria evenimentelor din Orient*.

¹⁹ *Inscripțiile medievale ale României*. Orașul București.

sifică în domeniul cercetărilor, studiilor și publicațiilor istorice. Cercetări ample în arhivele, muzeele și bibliotecile de peste munți a întreprins Barițiu, care în 1885 a făcut un substanțial memoriu asupra vestigiilor și manuscriselor românești aflate la Oradea, Cluj, Tîrgu Mureș, și Alba Iulia²⁰. Tot el a făcut două lungi călătorii de cercetare arheologică la Deva, Hațeg, Caransebeș, Reșița, Timișoara etc. Constatările sale cu privire la romanitatea acestor regiuni au fost cuprinse în *Raportul asupra călătoriei la ruinele Sarmisegetuzei și a informațiilor adunate la fața locului*²¹ și în expunerea *Muzeul istoric și arheologic din Timișoara*²².

Cercetările asupra istoriei românilor transilvăneni susținute de Academie, vor lua un și mai mare avînt prin activitatea lui Nicolae Iorga, care în 1898—1899 explorează arhivele de la Brașov, Sibiu, apoi și pe cele de la Bistrița, arătînd legăturile românilor cu viața economică, politică și culturală de dincoace de Carpați²³. În 1905, urmărind relațiile voievozilor munteni și moldoveni cu Transilvania, el înfățișa politica lui Ștefan cel Mare și a lui Mihai Viteazul în legătură cu mitropolia ortodoxă a Ardealului, subliniind indestructibila comuniune culturală dintre Alba-Iulia, Suceava și Tîrgoviște²⁴. În 1911 Iorga prezenta Academiei *Partea românilor din Ardeal și Ungaria la cultura românească* (XXVIII), arătînd că, în ansamblul ei „cultura românească e una singură”. Munca de cercetare a arhivelor transilvănene a atras și atenția lui Gr. Tocilescu, continuată, cu o sferă de cuprindere mai vastă (arhivele maghiare, austriece și ruse) prin Ioan Pușcariu, S. Dragomir și I. Lupaș, care publică în *Anale* importante contribuții la istoria românilor transilvăneni din secolele XVI—XVIII²⁵. Academia a premiat cîteva din cele mai reprezentative scrieri asupra luptelor și năzuințelor românilor transilvăneni. În 1896 a fost premiată lucrarea lui Eugen Brote, *Cestiunea română în Transilvania și Ungaria*; în 1902 primele două volume din *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară* ale lui T. V. Păcățian, socotite ca un adevărat „steag de luptă pentru frații noștri amenințați”²⁶.

Reluarea vechilor teorii imigraționiste prin lucrările lui Rösler și Hunfalvi, ale căror teze tendențioase erau ostile mișcării de eliberare

²⁰ *Analele Academiei Române*, seria a II-a, tom. VIII, p. 201.

²¹ *Ibidem*, tom. VIII, secția I, 1885—1886, p. 242—248.

²² *Ibidem*, VIII, secția a II-a p. 85.

²³ *Socotelile Brașovului și scrisori românești către Stat din secolul al XVII-lea*, t. XXI. *Socotelile Sibiului*, XXI; *Îndreptări și întregiri la istoria românilor după acte descoperite în arhivele săsești*, I. Brașovului t. XXII.

²⁴ *Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și Mitropolia Ardealului*, t. XXVII.

²⁵ I. Pușcariu, *Două documente privitoare la revolta boierilor din Țara Făgărașului în favoarea lui Mihnea Vodă numit cel rău, 1508—1510* (t. XXXIII, 1910—1911); S. Dragomir, *Contribuții privitoare la relațiile bisericii românești, cu Rusia în veacul XVII*, tom. XXXIV; I. Lupaș, *Contribuții la istoria românilor ardeleni (1780—1792)*, cu 84 acte și documente inedite culese din arhivele din Viena, Budapesta, Sibiu și Brașov, tom. XXXVII.

²⁶ Tom. XXV, 1901—1902, p. 57.

a românilor transilvăneni, au produs o puternică reacție în istoriografia noastră, dar au și găsit-o pregătită să apere adevărul istoric și să-l pună în slujba luptei pentru desăvârșirea unității de stat. Hașdeu, în *Istoria critică a românilor din ambele Dacii* (1873), este primul care respinge teoria rösleriană. Cel care-i acordă o atenție specială este Xenopol în *Teoria lui Rösler. Studii asupra stăruinței românilor în Dacia Traiană* (Iași, 1884). Reluând problema continuității, el dezvăluie substratul tendențios al teoriei imigraționiste, aducând pentru unele aspecte ale continuității dovezi de necombătut.

Sfârșitul secolului al XIX-lea este important pentru istoriografia românească prin realizarea sintezelor istorice ample, menite să ofere istoricului posibilitatea urmării și descifrării unui sens dominant al istoriei. Căci, înțelegerea istoriei naționale dobîndea în aceste împrejurări o semnificație. Aceasta consta în a recunoaște că unirea țărilor române era o menire seculară a istoriei românilor și că cunoașterea ei însemna cunoașterea etapelor în care poporul român și-a făurit și desăvârșit unitatea de stat.

Cea dintii sinteză asupra întregului popor român o realizează în 1888 Xenopol în opera sa *Istoria românilor în Dacia Traiană*, în care prevestea unirea politică. Opera sa deschide porțile afirmării în istoriografia noastră lui Nicolae Iorga, cel care va înscrie în știința istorică românească cea mai veridică și mai masivă frescă a trecutului românesc integral, zugrăvită pe toată întinderea lui în timp și spațiu. Ca istoric al românilor, uriașa-i operă este legată de o idee centrală: viziunea unitară a neamului românesc. Ca istoric al antichității istoriei noastre, considerațiile sale sînt de mare valoare, ca și cele privind romanitatea orientală. Dar măsura cea mai deplină ca istoric Iorga a dat-o ca medievalist, unde aportul său este fundamental. Ca istoric al unității politice a înțeles ca nimeni altul că destinul istoric al țărilor române era de a se contopi.

Strădanțiile marilor noștri cărturari ne apar cu atît mai mari și mai nobile dacã ținem seama de faptul că n-au fost în deajuns susținuți de oficialitățile vremii. Mulți dintre ei au fost nevoiți să-și publice ediții de cronici, colecții de documente și publicații de izvoare sub auspiciile altor instituții de cultură, cu banii unor persoane particulare și în paginile propriilor lor reviste pe care le-au înființat și le-au condus: *Revista pentru istorie, arheologie și filologie a lui Gr. Tocilescu*, *Buletinul Comisiei monumentelor istorice* al lui N. Iorga, *Buletinul Comisiei istorice al României* al lui I. Bogdan și N. Iorga, *Arhiva Istorică a României* a lui B. P. Hașdeu.

Cele mai multe dintre izvoarele, studiile și sintezele istorice publicate reprezintă contribuții valoroase la cunoașterea trecutului istoric al țării și poporului român.

Majoritatea istoricilor prezentați au fost participanți activi la lupta pentru întregirea unității naționale și statele și și-au consacrat activitatea științifică studiului acestei lupte, cu scopul de a contribui, și pe această cale, la consolidarea unității naționale a poporului român.

**DAS BESTREBEN DER „ASTRA“ UND DER RUMÄNISCHEN AKADEMIE,
DOKUMENTE ZU VERÖFFENTLICHEN, DIE SICH AUF DIE GESCHICHTE
DES RUMÄNISCHEN VOLKES BEZIEHEN.**

Auf der, von der Școala Ardeleană und den Historikern der 48-er Revolution geschaffenen Grundlage einer nationalen Geschichtsschreibung, entfaltete die „Astra“ ihre Tätigkeit zur Erforschung der rumänischen Geschichte. Diese Forschungen werden die theoretische Basis des politischen Kampfes der Rumänen in der 2. Hälfte des 19. Jh. und Anfang unseres Jahrhunderts sein. Die Zeitschrift „Transilvania“, die Publikation der „Astra“, fördert die Geschichtswissenschaften, um auf diese Art das gesamte, einer nationalen Geschichtsschreibung notwendige Material, zu sammeln.

Die geschichtswissenschaftliche Tätigkeit von drei Persönlichkeiten der „Astra“ — die von T. Cipariu, Al. Papiu Ilarian und G. Barițiu, um die sich zahlreiche Historiker sammeln, muss besonders hervorgehoben werden. Gemeinsam mit G. Barițiu bestreiten einige Geschichtswissenschaftler und Kulturchaffende wie I. V. Russu, Șt. Moldovan, I. Sterca Suluțiu, A. Densușianu, Iosif Hodoș, T. V. Păcățian, N. Togan, I. Lupaș, S. Dragomir den historischen Teil der Zeitschrift „Transilvania“. So ist diese Zeitschrift ständig bemüht, den siebenbürger Rumänen eine wahrheitsgetreue Darstellung ihrer Geschichte zu liefern, zu welchem Zweck sie das Sammeln von Urkunden, antiken Inschriften u.a. fördern. Hervorragende Historiker — deren Wirken den Stempel der „Astra“ trägt — ergänzen mit eigenen Beiträgen die Sammlung von Dokumenten, Studien oder Monographien und vervollständigen dadurch die rumänische Geschichtswissenschaft.

Allen Hindernissen zum Trotz gehört zu den grundlegenden Themen der siebenbürgischen Geschichtsschreibung der nationale Freiheitskampf der Rumänen Siebenbürgens.

Andererseits stellten die unter Habsburgischer oder Österreichisch-Ungarischer Herrschaft befindlichen rumänischen Territorien schon von jeher ein Gebiet dar, das Altrumänien mit Intellektuellen ergänzte. Die Geistesschaffenden aus Siebenbürgen fanden hier ein freies Feld für ihre vielseitigen — den nationalen Idealen gewidmeten — Tätigkeiten. Innerhalb dieser, alle Gebiete umfassenden, Aktivitäten beansprucht die Rumänische Akademie einen Ehrenplatz, unter deren Förderern und Mitarbeitern sich auch die bekanntesten Intellektuellen aus Siebenbürgen befanden. Innerhalb der Akademie, deren geschichtswissenschaftliche Tätigkeiten die Vergangenheit des ganzen rumänischen Volkes behandeln, haben G. Barițiu, Al. Papiu Ilarian, N. Densușianu, A. T. Laurian, I. Hodoș, V. Pârvan, I. Bianu, I. Lupaș, S. Dragomir, S. Florea Marian neben Al. Odobescu, Gr. Tocilescu, V. A. Urechia, B. P. Hașdeu, A. D. Xenopol, N. Iorga wertvolle Beiträge zur Erforschung der Vergangenheit und zur Entwicklung des nationalen Bewusstseins geliefert.

Mit Hilfe der gemeinsamen Bemühungen der Muntener, Moldauer, Siebenbürger und Bukoviner umfasst die wissenschaftliche und publizistische Tätigkeit der Rumänischen Akademie alle Gebiete der Geschichtsschreibung. Demzufolge gebührt ihr ein Ehrenplatz auch innerhalb der europäischen Geschichtsschreibung. Gleichzeitig trägt sie — in hohem Masse — zur Festigung der nationalen Einheit des rumänischen Volkes bei.